

משלי א, א-ו

מְשָׁלִי שְׁלֵמָה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: לְדַעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר לְהַבִּין אֲמָרֵי בִינָה: לְקַחַת מוֹסֵר הַשֶּׁפֶל צָדֵק וּמִשְׁפָּט וּמִיִּשְׁרָיִם: לְתַת לְפִתְאִים עֲרָמָה לְנַעַר דַּעַת וּמְזֵמָה: יִשְׁמַע חָכָם וַיּוֹסֶף לְקַח וְנָבוֹן תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה: לְהַבִּין מִשָּׁל וּמְלִיצָה דְבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ה

ישמע ע"י כל הנ"ל ישמע החכם ויוסיף עוד לקח. וחכם הוא מי שלמד הרבה, לכן אמר שיקח עוד מרבותיו ויוסיף חכמה. ונבון היינו המבין דבר מתוך דבר יקנה תחבולות אך להבין. ואמר יקנה כי להבנת דבר טוב חבר טוב בכדי להוציא מפיו כל דבר ואמרו קנה לך חבר:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ו

להבין משל: עכשיו מפרש מה להבין משל, תורה שבכתב מכנה בשם משל כי המשל תמיד מובן אך הוא לבוש לדוגמתו וענין פלא וכן דברי תורה שבכתב הוא מובן אך נתלבש בה ענינים פלאים וזהו שצריך להבין המשל שהוא הלבוש והמליצה שהוא הנמשל.

דברי חכמים גו' ומכנה אגדת חכמים לחידה מפני שדבריהם אינם מובנים כמו חידה וא"א לחברם אם לא יבין תכליתו הנלבש בתוכה ואז יבין גם החידה ולכן דברי חכמים שהוא הנמשל ותכליתן של הדברים וחידותם הם הדברים עצמם שהוא החידה ועד כאן הקדמת הספר מי המחברו ולצורך מה עשאו וכלל כאן ד' דברים ללמוד ולעשות והמעשה נחלק לג' והיינו לקחת ולתת וישמע וישמע ולהבין הכל אחד והם שמתחילה יקח האדם א"ע לעשות ואח"כ יהיה לו סייעתא דשמיא ואח"כ ישמע ויבין עוד וחישיב כאן ט"ו דברים ג' כללים וי"ב והיינו חכמה ומוסר ובינה הם הג' כללים והי"ב הן השכל צדק ומשפט ומשרים ערמה ודעת לקח ותחבולות משל ומליצה דברי גו' וחידותם וכן הוא י"ב שבטים וג' אבות וכן י"ב תיבות דב"כ וג' שמות:

שמות יט, י-כה:

ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת:

לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר:

וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם: ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה:

ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה:

ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד:

ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול: וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה: ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב: וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרץ בהם ה': ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו:

ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל ה' פן יפרץ במ: וירד משה אל העם ויאמר אלהם:

רמב"ם מעילה ת, ח

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול. בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד נתקדשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה ואפילו היה שוגג צריך כפרה, קל וחומר למצוה שחקק לנו הקב"ה שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול, הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והיא שיעשה החוקים, והשמירה שיזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים, והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם, והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע, אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח, וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החקים, וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה, שנאמר טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר שם בענין כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני, וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על

החוקים, שנאמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. עכ"ל.¹

1. שו"ת עונג יום טוב הקדמה אות ח: ובאמת חלילה לחשוב על שאול בחיר ד' שיעשה דבר במזיד נגד חוקי התורה. אבל נראה שהענין מבואר בפסוק הנ"ל (בד"ה ס' י') וימת שאול במעלו אשר מעל בד' וגו' אשר לא שמע וגם לשאול באוב לדרוש. ויש להבין במה שאמר במעלו אשר מעל בד'. וכי מה ענין זה ללשון מעילה. אולם יובן הדברים עפ"י לשון הזהב של הרמב"ם ז"ל (בפ"ח מה' מעילה ה"ח) וז"ל ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עניינם כפי כחו ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ד' פן יפרוץ בו ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול. בא וראה כמה החמירה תורה במעילה. ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד נתקדשו. וכל הנוהג בהם מנהג חול מעל. ק"ו למצות שחקק לנו הקב"ה שלא יבעט אדם בהם מפני שלא ידע טעמן ולא יחפה דברים אשר לא כן על ד' ולא יחשוב בהם מחשבתו בדברי החול. הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם. אמרו חכמים ליתן שמירה ועשי' לחקים כמשפטים והעשי' ידועה והיא שיעשה החקים והשמירה הוא שיזהר בהם ולא ידמה שהם פחותים מן המשפטים. והמשפטים הם המצות שטעמם גלוי וטובת עשייתם בעוה"ז ידוע כגון איסור גזל ושפ"ד וכבוד או"א. והחוקים הם המצות שאין טעמם ידוע. אמרו חכמים חוקים שחקקתי לך אין לך רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו בהן וא"ה משיבין עליהם כגון איסור בשר חזיר ואיסור בשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח. וכמה היה דוד המע"ה מצטער מן האפיקורסים ומן העובדי כוכבים שהיו משיבין על החוקים. וכ"ז שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה שנאמר טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך. ונאמר כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני. וכל הקרבנות כולם מכלל החוקים הם אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד. שבבעשיית החוקים והמשפטים זוכים הישרים לחיי העוה"ב. והקדימה תורה צווי על החוקים שנאמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם עכ"ל הרמב"ם ז"ל. הננו רואים כי דמה הר"מ ז"ל המחשב במצות בשכלו ומחפה עליהם דברים אשר לא כן למועל בקדשי שמים ובא עליו בק"ו מדין מעילה מעצים ואבנים כמבואר בדבריו. והנה כי כן אנו אומרים שחלילה לחשוב על שאול בחיר ד' שנאמר עליו בן שנה שאול במלכו שהי' נקי מחטא כבן שנה. שיבטל ח"ו מ"ע בידים. רק שבשני הדברים האלה חשב מחשבות לבטל מעליו המצות שלא יתחייב בה. והוא כמו שבארנו דבמעשה אגג פרק מעליו עול המלוכה וממילא מתבטל מצות מחיית עמלק כמו שאמר כי יראתי את העם ואשמע בקולם [או כמו שבארנו בהג"ה שזכו בשלל קודם מחיית האדם] ובענין בעלת האוב כתיב ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתי לעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאוד ופלשתים נלחמו בי ואלקים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביא גם בחלומות ואקרא לך להודיעני מה אעשה ע"כ. ונראה שכוונתו היה כיון דכתיב בפרשת שופטים תמים תהיה עם ד' אלקיך כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ד' אלהיך נביא מקרבך מאחיק כמוני יקים לך ד"א אליו תשמעון ע"כ. ותלה הכתוב איסור דרישת המעוננים והקוסמים במה שנתן לנו נביא לדרוש ממנו בעת הצורך. וכיון שהוא דרש בנביאים ולא ענהו ד' חשב שהותר לו לדרוש בבעלת אוב כיון שהוא דבר שהצבור צורך בו. וזה הי' התנצלותו אבל באמת לא נתקבל טענתו שאין לדרוש טעמי המצות ולבטלם ע"ז. כי דעת האדם קצרה מהבין דעת ד' ומחשבותיו כי עמקו מאד וצריך האדם לכוף אזנו לשמוע בקול מצותיו ולא לבדות דברים מלבו לנתקן מעליו ולזה אמר הכתוב וימת במעלו אשר מעל בד' אשר לא שמע וגם לשאול באוב לדרוש. וכוונת הכתוב שכשמשב בטעמי המצות ומחפה בהם דברים אשר לא כן הוא, הוא כמועל בקדשי שמים. וכדברי הר"מ ז"ל הנ"ל. לכן כתיב במעלו אשר מעל בד' לבטל מעליו אלו שתי המצות ע"י דרישת הטעם שבהם: עכ"ל.